

Шовкун-Заблоцька Людмила В.
кандидат економічних наук, доцент
кафедра економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет
вулиця Алчевських, 44, Харків, Україна
e-mail:shovkun.zahar@ukr.net
ORCID:0000-0001-8148-2336

Каракай Юлія В.
здобувач другого (магістерського) рівня
Державний біотехнологічний університет
вулиця Алчевських, 44, Харків, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

Shovkun-Zablotska Lyudmila V.
candidate of economic sciences, associate professor
Department of Economics and Business
State Biotechnological University
44 Alchevskikh Street, Kharkiv, Ukraine
e-mail:shovkun.zahar@ukr.net
ORCID:0000-0001-8148-2336

Karakai Yulia V.
second (master's) level graduate
State Biotechnological University
44 Alchevskikh Street, Kharkiv, Ukraine

STRATEGIC LEVERS OF STATE REGULATION OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Анотація. В статті обґрунтовано, здійснено наукову оцінку ефективності розвитку та особливості формування агровиробничої сфери в умовах нашого часу.

Предметно-об'єктною основою дослідження є діяльність підприємств в агровиробничій сфері України та аграрні підприємства Харківської області, України та зарубіжних країн.

Економіка держави та її розвиток на часі господарювання більш за все залежить від прогресу та ефективності діяльності суб'єктів господарювання агропромислового комплексу (АПК). Особливу важливість в цьому контексті має сільськогосподарське підприємництво, яке відіграє ключову роль у збереженні цілісності територій села, розвитку їх інфраструктури та формуванні матеріального добробуту населення, яке охоплює не лише сільську, а й загальну економіку. Крім того, сільськогосподарське підприємництво відіграє важливу роль у макроекономічних показниках, активно внесено у валовий внутрішній продукт України, і займає стабільно провідне положення серед інших галузей економіки країни.

Досліджено стан та роль державної політики у сфері стимулювання розвитку агровиробництва, що повинна враховувати сучасні умови господарювання агроформувань та розробляти таку політику регулювання, яка б підштовхувала сільськогосподарські підприємства до виробництва готової продукції для підвищення рівня ВВП країни.

На засадах формування організаційних та економічних умов, за напрямом стратегії і механізму стимулювання розвитку агровиробництва запропоновано конкретний набір пріоритетів, на які слід орієнтувати державну політику.

Ключові слова: агровиробництво, підприємство, сільське господарство, кадровий потенціал, державна підтримка, сільськогосподарський кооператив, ефективність

розвитку, організаційно-економічне стимулювання, підприємництво, стратегічний розвиток.

Abstract. The article substantiates and carries out a scientific assessment of the effectiveness of development and the peculiarities of the formation of the agro-production sphere in the conditions of our time.

The subject-object basis of the research is the activity of enterprises in the agro-production sphere of Ukraine and agricultural enterprises of the Kharkiv region, Ukraine and foreign countries.

The economy of the state and its development at the time of management depends more than anything on the progress and efficiency of the business entities of the agro-industrial complex (APC). In this context, agricultural entrepreneurship plays a key role in preserving the integrity of village territories, developing their infrastructure, and shaping the material well-being of the population, which covers not only the rural but also the general economy. In addition, agricultural entrepreneurship plays an important role in macroeconomic indicators, which are actively included in the gross domestic product of Ukraine. It occupies a stable leading position among other branches of the country's economy.

The state and role of state policy in the sphere of stimulating the development of agricultural production, should take into account the modern conditions of management of agricultural formations and develop such a regulatory policy that would encourage agricultural enterprises to produce finished products to increase the level of the country's GDP, was studied.

Based on the formation of organisational and economic conditions, according to the direction of the strategy and the mechanism of stimulating the development of agricultural production, a specific set of priorities is proposed on which the state policy should be oriented.

Keywords: agricultural production, enterprise, agriculture, personnel potential, state support, agricultural cooperative, development efficiency, organizational and economic stimulation, entrepreneurship, strategic development.

JELcodes M 1; M 2; K 2; O 2; O 4; Q 0:

Постанова проблеми. Агровиробнича сфера, відзначаючись ознаками зростання навіть у економічну кризу, відіграє ключову роль в національній економіці, і її тенденції сталості визначатимуть загальний характер функціонування економіки. Багатофункціональність аграрного виробництва, що є основою європейської аграрної політики, вимагає налагодженого зв'язку всіх його складових: економічного росту, продовольчої безпеки, захисту навколишнього середовища та розвитку сільських територій. Невідворотність вибору аграрним сектором шляху сталого розвитку виражається дедалі очевидніше.

Сутність поняття сталого розвитку передбачає врахування трьох його складових: економічної, соціальної та екологічної. Специфіка аграрного сектору та взаємодія сільськогосподарського виробництва, навколишнього середовища та сільського соціуму визначають його як складну систему. Оцінку тенденцій в цих компонентах може здійснити лише комплексний аналіз множини індикаторів, які часто важко порівняти через різні одиниці виміру. Для вирішення цього завдання використовується таксономічний аналіз, який дозволяє впорядкувати багатовимірну систему показників, зведення їх до єдиного таксономічного показника та визначення внеску кожної складової в загальний характер змін.

Аналіз досліджень і публікацій. Один із найефективніших методів забезпечення умов для продовження життєдіяльності поточного та майбутніх поколінь

у світовому суспільстві визнається принцип сталого розвитку агровиробничої сфери цим питанням займалися такі вітчизняні вчені, як В. Вернадський, І. Горленко, З. Герасимчук, А. Радченко, Л. Мельник, П. Саблук, Б. Пасхавер, Л. Молдован, В. Юрчиши, Пономарьова М. С., Савельєва О.М. Іртицева І. О. [1–20], що не обминуло і нашої уваги.

Методика дослідження. За базисну методологію дослідження взято системний підхід. Методологічною основою також виступають фундаментальні положення теорії інституціоналізму. При написанні статті нами було використано такі загальнонаукові методи, як абстрактно-логічний; історичний; діалектичний; синтезу; порівняльний; економіко-статистичний; кореляційно-регресійного; дисперсного аналізу; метод сценаріїв.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Даному питанню було приділено багато уваги, але воно залишилося невирішеним до кінця. Стаття присвячена пошуку заходів та засобів у забезпеченні розвитку агровиробничої сфери економіки України за допомогою аналізу; визначенню збалансованості сталого розвитку за економічною, соціальною та екологічною компонентами.

Метою статті є поглиблення теоретико-методичних і обґрунтування науково-практичних засад щодо формування агровиробничої сфери в умовах стратегічного розвитку країни та державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Розгалужено організаційні та економічні вимоги розвитку та спонукання підприємництва в агровиробництві, які відображають складність системи відносин між ринковими учасниками та державою в контексті реалізації державної політики забезпечення балансу інтересів держави, підприємців та споживачів. Проаналізовано теоретико-методичні засади державної підтримки розвитку підприємництва, які мають спиратися на визначенні зусиль і механізмів регулювання відповідно до ринку та його ідеології та враховуючи закон конкуренції. І не забувати про особливості соціально-економічної та ринкової взаємодії відповідно до системи державної політики.

В епоху глобалізації, яка призводить до інтенсивного розвитку виробництва, людина завдає природі непоправної шкоди, втручаючись у природні процеси та ставлячи свої особисті інтереси та прибутковість вище за усе. У прагненні до економічних вигід соціальний аспект розвитку часто опускається на другий план.

Наприклад, в Україні агрохолдинги отримують значні прибутки, тоді як сільські господарства, в основному, опиняються на межі бідності. Агрохолдинги часто ігнорують екологічні аспекти, зосереджуючись на максимізації свого доходу. Таким чином, у сучасних умовах господарювання надзвичайно важливим стає урівноваження економічних пріоритетів із забезпеченням екологічної та соціальної сталості. Ця рівновага характеризується поняттям сталого розвитку [1]. Різні вчені мають загальні підходи до концепції сталого розвитку. Наприклад, В. Вернадський висвітлював ідею керованого соціоеволюційного розвитку, що передбачає узгодженість з об'єктивними законами еволюції природи та суспільства. Це концепція відповідає суті сталого розвитку. І. Горленко виділяє чотири типи модифікацій поняття в залежності від рівня: суспільно-природний, домогосподарсько-природний, рівновага та територіальний тип рівноваги [2, с. 290]. Згідно з загально визнаними трактуваннями, сталий розвиток включає три основні напрями: економічний, екологічний та соціальний, які діють у комплексі.

З. Герасимчук [3] вважає, що залежно від світоглядних позицій акцент може більше чи менше робитися на соціальну, екологічну або економічну складову. Це вказує на те, що різні люди та організації можуть надавати різний акцент у своєму розумінні сталого розвитку.

Щодо терміну «сталий розвиток», деякі дослідники висловлюють сумніви у його вдалому застосуванні через перцепційні різниці між категоріями «сталість» і «розвиток». Тому запропоновано терміни, які мають трохи інакший зміст: «збалансований», «раціональний», «налагоджений», «екорозвиток» та інші. Ці альтернативні терміни слугують для вираження того самого поняття, хоча вони можуть мати свої відмінності в акцентах чи виносити під специфічні аспекти сталого розвитку.

Конференція «Ріо+20», яка відбулася у 2012 році в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, була присвячена питанням сталого розвитку. Розвиток, як визначено, є незворотнім, цілеспрямованим та закономірним процесом зміни системи. Термін «розвиток», у поєднанні з «сталий», вказує на важливість упорядкування та визначеної цілеспрямованості у векторному напрямі змін системи, що є суттєвим елементом концепції сталого розвитку.

Наша думка не розбігається з іншими дослідниками, і ми підтримуємо загальний висновок, що категорія «сталий розвиток» розкриває сутність явища, до того ж найсприйнятливіша наразі. Сталий розвиток формується та забезпечується його детермінантами: — Сталий розвиток: визначено категорію «сталий розвиток» як ключову для розуміння сутності явища. Вона відображає стратегічний підхід до розвитку, який включає в себе вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. — Системний підхід: підкреслено важливість системного підходу у дослідженні аграрного сектору. Системний підхід враховує взаємозв'язки, відносини та залежності між елементами системи. — Ефект синергії: виділено ефект синергії як важливий аспект системного підходу. Спільний результат взаємодії елементів системи перевищує результативність кожного елемента окремо. — Аграрний сектор як система: розглянуто аграрний сектор як систему, що охоплює економічний, соціальний та екологічний аспекти. Врахування цих компонентів допомагає розуміти комплексні виклики та можливості розвитку. — Різновиди систем в аграрному секторі: виділено різновиди систем у аграрному секторі, такі як екосистема, агроекологічна система, агросоціальна система. Це підкреслює різноманітність та комплексність цього сектору.

Отже, агроекосистема визначається як повнепоєднання природних (рельєф, ґрунт, біота, водойми) та антропогенних елементів [4]. Водночас розширення меж агросистем виводить їх на вищий рівень, тобто в аграрну сферу. Це посилюється взаємозв'язком розглянутих елементів і категорій, під якими агробізнес розглядається як системне утворення. Щодо систематизації та класифікації детермінант сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, то вважаємо за можливе представити їх у вигляді двох збірних груп: 1) Фундаментальні детермінанти — економічні, соціальні, екологічні, інституційні. 2) Додаткові детермінанти — інформаційні, техніко-технологічні, організаційні та ін. Добробут самого суспільства відіграє важливу роль. Невипадково першою метою цілей розвитку тисячоліття [5] є покращення рівня життя. У концептуальних рамках людського розвитку люди є не об'єктами, а агентами розвитку. Концепція сталого розвитку базується на розширенні людського вибору як його основної

цінності, а люди беруть участь у процесах формування сфери свого життя, сприяють прийняттю та реалізації рішень, контролюють їх виконання [6, с. 5].

Люди та продуктивні території негативно впливають на екологічний стан навколишнього середовища, руйнуючи рівновагу природи та її здатність відновлюватися та адаптуватися до змін. Усе це призводить до погіршення екологічної ситуації світу, особливо аграрного сектора національних економік.

Взаємодія економічних і соціальних факторів створює нові виклики, такі як встановлення справедливості в межах покоління та цілеспрямована підтримка бідних.

Концепція сталого розвитку суспільства, спрямованого на задоволення потреб населення та покращення якості життя, при розумному використанні природних ресурсів та захисті навколишнього середовища, має ґрунтуватися на таких припущеннях: — політичні системи повинні забезпечувати свій публічний характер. Участь у всіх важливих рішеннях; — економічна система повинна бути здатна самостійно організувати розширення виробництва і науково-технічний прогрес і забезпечувати збереження екологічної ресурсної бази; — соціальні системи повинні зменшити напругу, яка виникає в процесі економічного розвитку; — технічні системи спрямовані на стимулювання постійного та ефективного пошуку нових оптимальних рішень; — силові структури повинні бути гнучкими і здатними до самовиправлення та самовдосконалення; — міжнародна система повинна сприяти розвитку комерційних і фінансових відносин на основі взаємної вигоди.

Враховуючи географічні, демографічні, соціально-економічні та екологічні особливості України, основними викликами в період переходу до сталого розвитку країни є: — вирішення проблеми бідності як найважливішої соціальної проблеми; — раціональне використання ресурсів; — збалансований розвиток економіки в екологічному просторі країни; — забезпечення високої якості стану навколишнього природного середовища; — значно пом'якшити наслідки аварії на ЧАЕС; — досягти демографічної стабільності; — сприяти формуванню громадянського суспільства.

Важливу роль відіграє національне регулювання з наголосом на макроекономічному плануванні та довгострокових програмах оновлення національної економіки країни:

- Формування передумов для збільшення частки енерго- та ресурсозберігаючого виробництва.
- Розробка систем, що сприяють виробництву екологічно чистої продукції та розвитку екологічно чистих послуг.
- Безпечне працевлаштування людей.
- Прозорий розподіл ресурсів і доходів.

Для того щоб Україна перейшла до сталості розвитку, потрібно виконати перелік умов забезпечення сталого розвитку всіх регіонів. Програма переходу до сталого розвитку кожного регіону інтегрована в загальну національну політику в цій сфері. Основним завданням є забезпечення збалансованого розвитку регіонів і мегаполісів на основі збереження регіональних структурних особливостей, природно-ресурсного потенціалу, економічної та екологічної ефективності.

Адміністративно-територіальний устрій має створити регіональний статус України з урахуванням природних та історичних особливостей її регіону, унеможливаючи

будь-які прояви порушення національної цілісності. Одним із викликів, що стоїть на нашому шляху є створення інституційної бази для сталого розвитку аграрного сектору.

Аграрний сектор економіки України ключовий важель у розвитку нашої країни. Це пояснюється тим, що цей сектор відіграє певну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, постачанні сировини в інші сектори економіки, забезпеченні розвитку сільської місцевості та зайнятості, збільшенні експортного потенціалу країни тощо, іде-факто державне сільське господарство за радянських часів. Зміни, що відбулися, характеризуються суперечливими явищами.

З одного боку, рух до приватної власності та контролю, ініціатива та підприємницький дух власників посилили їхню зацікавленість у кінцевих результатах своєї діяльності. А якщо беремо іншу сторону медалі, то рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору національної економіки значно знизився порівняно з радянськими часами. Змінюється також структура сільськогосподарських товаровиробників, структура виробництва, обсяг виробництва. Це безпосередньо впливає на можливості та реалії реалізації принципів сталого розвитку в агровиробничій сфері. Дрібні виробники (переважно домогосподарства) не мають можливості забезпечити сталість свого розвитку. Великі аграрні суб'єкти (агрохолдинги) з такими можливостями часто ігнорують принципи сталого розвитку. У структурі виробництва значно зросла частка культур, які виснажують земельні ресурси. Тим не менш, вітчизняний агросектор характеризується багатьма позитивними моментами. Так, це одна з небагатьох галузей, яка зафіксувала зростання виробництва в кризовий 2008 рік. В період АТО, а саме 2014–2015 рр. агровиробнича сфера України є єдиною, що переживає економічне зростання в національній економіці. Зазначене свідчить про великий потенціал вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Це базується як на потенціалі важливих (переважно природних) ресурсів, так і на людському потенціалі, рішучості та наполегливості сільського населення та працівників сільськогосподарського сектору.

Важливий вплив на формування сільськогосподарської продукції має багато факторів. Зокрема, розробка та застосування прийнятних «правил гри», створення необхідного середовища та забезпечення рівноправних відносин із торговими партнерами, виконання умов контракту та інші питання зазвичай вирішуються відповідними установами. Інституційне середовище аграрного сектору нашої країни визначається історико-географічними факторами. В Україні землеробські звичаї та традиції склалися з давніх часів, наші предки обробляли землю та вирощували продукти землеробства. Для цього підходили географічне положення, природні та кліматичні умови.

Тому в Україні зосереджена значна частина родючих ґрунтів. Із понад 27,8 мільйонів гектарів чорноземного покриття, що становить 8,7 % світової площі чорнозему та 67,7 % сільськогосподарської площі країни [7, с. 3]. Нині під рілля використовується 21,5 млн га, що становить понад 77 % чорноземів країни. Тому Україна має родючий ґрунт, що сприяє ефективному функціонуванню вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Розглядаючи розвиток аграрного сектору в нашій країні та підсумовуючи основні етапи цього розвитку, запропоновані різними вченими, можна виділити наступні періоди з точки зору стійкості:

1. До 1991 року, тобто до незалежності України.

2. 1991–1999 роки. Після розпаду СРСР Україна отримала великий потенціал для подальшого розвитку та ефективного функціонування аграрного сектору.

3. Переломним моментом — Указ Президента України від 3 грудня 1999 р. № 1529/99 «Про надзвичайні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» [8], за яким послідували масштабні структурні реформи.

4. Період 2006–2009 рр. був пореформним періодом, який характеризувався формальним завершенням реструктуризації КСП та вступом у завершальну стадію приватизації сільського господарства.

5. 2009–2014 (після вступу України до СОТ). На цьому етапі розвитку аграрного сектору значно зріс експорт сільськогосподарської продукції, досягнувши до 12 млрд дол. доларів США на рік. Світова продовольча криза, зростання світових цін і девальвація гривні підвищують конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку.

6. З 2014 по 2019 рік розпочався особливий етап розвитку агровиробничої сфери країни у зв'язку з підписанням Україною Угоди про асоціацію з ЄС та пов'язаними з цим змінами в напрямку гармонізації аграрного менеджменту з європейськими принципами.

7. 2019–2022 роки починаються з пандемії COVID-19, нестабільних тенденцій на ринку та змін у каналах збуту продукції.

8. У 2022 році розпочався особливий етап розвитку агросектору. Війна торкнулася різних галузей економіки України. Деякі з них повністю припинили роботу, а інші функціонують лише частково та обмежені безпечними зонами. Одним із таких секторів є сільськогосподарська промисловість. Сільськогосподарські підприємства продовжують працювати поблизу окупованих територій та, за можливості, в інших регіонах, наприклад, перенісши виробництво на Західну Україну.

Аналіз надає глибокий погляд на ключові проблеми, які повинен подолати аграрний сектор економіки України:

1. Державне Регулювання та Деретуляція: зазначення недосконалостей державного регулювання та згадка про деяку деретуляцію в останні роки.

2. Інфраструктура та Логістика: підкреслення недостатньої інфраструктури аграрного ринку, включаючи проблеми з логістикою та зберіганням.

3. Агроекологічні дисбаланси: вказівка на зростання агроекологічних дисбалансів і ймовірний негативний вплив на довкілля.

4. Неєфективне використання земель: пояснення проблеми недоцільного використання сільськогосподарських угідь, занепаду та забруднення.

5. Вплив Агрохолдингів: звернення до проблеми витіснення дрібних виробників агрохолдингами та його наслідків.

6. Недоступність ресурсів для дрібних виробників: вказівка на те, що дрібні сільськогосподарські виробники не мають доступу до ресурсів та технологій.

7. Контроль якості та безпеки продукції: підкреслення нестабільності конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках через недостатній контроль якості.

8. Рівень оплати праці: зазначення низького рівня оплати праці в АПК порівняно з іншими галузями.

9. Занепад сіл та сільських територій: вказівка на проблему занепаду сіл та сільських територій.

10. Соціальне забезпечення та умови життя: виділення проблем низького соціального забезпечення та умов праці та проживання.

Вирішення цих проблем, які ви визначили, вимагатиме комплексного підходу, узгоджених заходів від держави, бізнесу та інших зацікавлених сторін. Це також важливо для досягнення сталого розвитку аграрного сектора в Україні.

Аграрне господарство залишається найперспективнішим сектором економіки України. Маючи на балансі 41,5 мільйони гектарів сільськогосподарських угідь, які займають 70 % території України, сільське господарство є найбільшим експортним сектором. У 2021 році сільське господарство України створило понад 10 % ВВП. Виробництво в аграрному секторі в основному поділяється на дві групи: фермерські господарства та домогосподарства. Перша група виробляє 55 % загального обсягу продукції та налічує 45 тис. осіб компанії. Другу групу становлять понад 4 мільйони домогосподарств, які в середньому обробляють 1,23 га землі та виробляють майже 45 % загальної сільськогосподарської продукції. В аграрному секторі України переважає рослинництво, на яке припадає 73 % сільськогосподарського виробництва. Починаючи з 2013 по 2017 рік в Україні щорічно збирали понад 60 млн тонн зернових та бобових культур. У 2018 і 2019 роках Україна ще більше збільшила виробництво зерна до 70 млн тонн і 74 млн тонн відповідно.

2020 рік нестабільний для України через економічну ситуацію, обмеження через COVID-19 та екстремальну погоду. Загальний урожай зернових у 2020 році сягнув 65,4 млн тонн, що втричі перевищує потребу внутрішнього ринку. На думку багатьох експертів, завдяки значному підвищенню врожайності загальний потенціал виробництва зерна в Україні становитиме 140 млн тонн. Зі зменшенням загального обсягу експорту збільшується частка сільськогосподарського експорту. Частка аграріїв в експортних надходженнях України склала \$22,2 млрд. Основою аграрного експорту залишається сировина, тобто експорт продуктів рослинного походження, особливо кукурудзи, пшениці, ріпаку та сої. Соняшникова олія займає друге місце в експорті після кукурудзи, на неї припадає 7,6 % загального експорту, або 5,8 млрд дол. Тут також вирощують значні обсяги м'яса птиці, комбікормових і фуражних культур, картоплі, цукрових буряків, різноманітних плодів і овочів [9]. У 2021 році частка продукції аграрного виробництва в загальному експорті України скоротилася з 45 % у 2020 році до 41 %, зберігши перше місце в товарній структурі. За підсумками цього року зафіксовано найбільший експорт пшениці в історії України — 20,071 млн тонн. Що відносно 2021 року, то Україна експортувала сільськогосподарської та харчової продукції на 27,9 млрд доларів, що майже на 25 % перевищує попередній рекорд у 2020 році — 22,4 млрд доларів. З початком війни сільське господарство зіткнулося з багатьма викликами та проблемами. Окуповані території, посівні ризики, матеріально-технічні проблеми, цілеспрямовані атаки на сільгосптехніку, нестача робочої сили, розкрадання зерна, нерозірвані боеприпаси та мінні поля — все це гальмує аграрну галузь, але російська федерація не змогла зупинити роботу господарств.

Уряд запровадив низку заходів щодо підтримки сільськогосподарської галузі. Йдеться про мінімізацію бюрократичних процедур для аграрної галузі, дозвіл на використання сільгосптехніки без реєстрації, спрощення імпорту насіння, запровадження нульового податку з продажу та зниження податку на додану вартість. Відсоток палива до 7 %. Уряд також запровадив окремі національні програми.

Тобто доступні кредити 5–7–9 %, дотації на будівництво переробних підприємств, розвиток садівництва та будівництво теплиць. Через закриття портів уряд також надає альтернативні логістичні мережі для експорту. Звільнення від сплати податків запроваджено для забезпечення плати за землю державної власності та зміни форми власності місцевого самоврядування під час воєнного стану. Планова площа посіву основних ярих культур під урожай 2022 року на підконтрольних Україні територіях становить 14 163,4 тис. га, що на 2 752,9 тис. га менше, ніж минулого року [7]. 4–5 липня 2022 р у Лугано (Швейцарія) відбулася Міжнародна конференція з відновлення України (URC 2022), присвячена питанням української економіки. На конференції прем'єр-міністр України Денис Шмигаль анонсував проєкт відбудови України з бюджетом \$750 млрд на 10 років. Очікується, що проєкт інвестує 37 мільярдів доларів у сільське господарство.

В умовах сьогодення подальший розвиток агропромислового комплексу країни потребує об'єктивно ефективних механізмів державного регулювання в частині стимулювання [15-20]. Тому що ця галузь має стати флагманом розвитку національної економіки з огляду на її сталість. Це пояснюється багатим природно-ресурсним потенціалом. Щоб більш детально вивчити питання державного регулювання аграрних суб'єктів господарювання, варто розглянути засоби його реалізації. Розглянувши помісячний розподіл прямої підтримки аграрного сектору у вигляді дотацій, виявимо, що найбільший обсяг підтримки надано у вересні 513221,3 тис. грн, жовтень — 556972,6 тис. грн та грудень — 538297,0 тис. грн. Розмежовуємо окремо Загальний фонд та Спеціальний фонд, то бачимо, що сума підтримки спеціального фонду перевищує суму загального фонду на 2,154 мільйона тис. грн. Це явище зрозуміле, тому що спеціальний фонд — це цільові кошти, які за рахунок цих надходжень використовуються на відповідні видатки, а в нашому випадку — це фінансова підтримка аграрного сектору. Ознайомившись з показниками державної підтримки аграрної галузі у 2017 році, можна проаналізувати динаміку зміни показників фінансової підтримки аграрної галузі в Україні за період 2012–2017 років [10].

Проведений аналіз динаміки зміни показників фінансової підтримки аграрного сектору України (Міністерство аграрної політики та продовольства) підтвердив, що фінансова підтримка агросектору у 2017 році зменшилася порівняно з 2012 роком на 3,1 млрд грн. В останні два роки (2015–2016) спостерігається тенденція до зростання. У 2017 році показник зріс на 3,8 млрд гривень порівняно з 2015 роком і на 3,9 млрд гривень у 2016-117 роках.

Одним із аспектів, що сприяють розвитку аграрного сектору України, є сприятливі природні умови. У той же час зміна клімату створила нові виклики для галузі в останні роки, створивши потребу в прозорості та ефективності державного регулювання. Що допоможе зберегти та розвинути ресурсний потенціал агропромислової сфери та покращить державний контроль за їх розробкою та впровадженням [11].

Свідченням потужності ресурсного потенціалу вітчизняного сільського господарства є частка агропромислового сектору у валовому внутрішньому продукті (ВВП) 9 %, що в грошовому еквіваленті становить 358 мільярдів гривень. Згідно з даними, значення сільського господарства в українській економіці зросло за останнє десятиліття. Найбільші зміни частки аграрного сектору у ВВП спостерігаються в роки економічної кризи, що означає, що аграрний сектор залишається

відносно стабільним в умовах кризових явищ [15–20]. Особливо в умовах економічного спаду спад в аграрному секторі є набагато меншим, ніж в інших секторах [11]. Державна допомога, яка є частиною аграрної політики, надається через такі державні установи: Управління Верховної Ради України, Управління Кабінету Міністрів України, Міністерство економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства України, Держфінслужба України.

На нашу думку, державна підтримка є набором різноманітних інструментів та інструментів пільгового фінансування найбільш вразливих підприємств та галузей аграрної галузі та є невід'ємною частиною державного регулювання. Розвитку агропромислового комплексу сприяє вдосконалення державної підтримки. Потреба має бути реалізована з урахуванням не лише фінансових можливостей бюджету, а й деталей місцевої ситуації.

Наразі недостатньо ефективно реалізується така державна підтримка, як дотації, субсидії, гранти. Це пояснюється тим, що сільгоспвиробники не отримують фінансових ресурсів або отримують їх із великим запізненням [12]. Процедура отримання категорії державних коштів, подання документів на отримання коштів є складною та незрозумілою для підприємців. Державна підтримка має бути спрямована від сільськогосподарського виробництва до підтримки окремих проєктів, визначених за відомими категоріями, та забезпечення їх високої ефективності. Держава сприятиме зниженню процентних ставок за кредитами, забезпеченню рівних умов діяльності в усіх регіонах України через більш ефективну систему оподаткування, перегляду тарифів на транспорт для сільгоспвиробників та розвитку власної дистрибуторської інфраструктури, що призведе до усунення аграрних посередників заохочування і наближається до глобальної моделі розвитку агропромислового комплексу [13].

Інструменти державного регулювання економічного розвитку аграрних суб'єктів господарювання служать балансу інтересів підприємців, держави та суспільства. Це інституційна традиція нашого часу, тому наша країна її дотримується і буде ринкову модель нашої економіки. Однак слід зазначити, що в Україні національні інтереси та економічні традиції не враховуються повною мірою та структурно, наприклад у підтримці аграрного руху. Розвиток лідерства та співпраці в сімейних формах. Цей аспект є дуже проблематичним і в поєднанні з недостатніми ресурсами державної фінансової підтримки значно поглиблює процес лібералізації. Тому вважається, що інструменти державного регулювання мають бути максимально спрямовані на підтримку структур, зацікавлених у сталому розвитку аграрного сектору [11]. Спостерігаємо, що останніми роками в багатьох країнах світу, в тому числі в Україні, спостерігається тенденція до зниження рівня прямої підтримки сільгоспвиробників. Проте навіть в умовах скорочення встановлений рівень підтримки значно вищий, ніж у вітчизняних аграріїв. Тому державам слід звернути увагу на цю ситуацію та збільшити рівень підтримки вітчизняних сільгоспвиробників, щоб забезпечити їм конкурентні переваги перед іноземними агроорганізаціями, які мають значно більший рівень підтримки, а також розробити дієві механізми вирівнювання. Серед інших причин, через які вітчизняні агроорганізації не можуть отримати державну підтримку, — нечіткі правила надання підтримки та непрозорість механізму розподілу коштів.

Невід'ємною вимогою щодо сталості розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення національної продовольчої безпеки є державна підтримка

сільськогосподарських товаровиробників. Сьогодні необхідні нові підходи до організації фінансової підтримки аграрного сектору економіки, удосконалення системи державної підтримки шляхом активних заходів на рівні агробізнесу, створення нових фінансово-кредитних структур. Національна аграрна політика має бути спрямована на розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва. Найближчим часом держава має продовжити політику участі в економічних процесах як безпосереднього суб'єкта соціально-економічних відносин, що сприятиме посиленню підтримки ринкових інститутів та розвитку аграрної інфраструктури. Бажано передбачити у видатковій частині бюджету частку сільського господарства відповідно до його частки у ВВП, а надання бюджетної підтримки сільському господарству регіону врегулювати в рамках законодавчого процесу.

Висновки та пропозиції. Агропромислові комплекси — це галузі, які через особливі умови розвитку потребують творчих підприємницьких здібностей та певних державних стимулів. Система державного впливу характеризується цілісністю взаємозв'язків у формуванні ефективного менеджменту, що враховує правовий, ринковий і національний регуляторний вплив. У методичному плануванні до організаційно-економічних умов відносять стан організаційно-економічного середовища, вплив сезонності, природних і економічних умов; тематична організація компаній. Державна підтримка в агросекторі відіграє важливу роль, особливо в умовах довгострокових структурних змін в агровиробничій сфері та високих економічних ризиків. Функцією державної підтримки є цілеспрямоване здійснення заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку підприємництва, в рамках створення умов для сталого задоволення поточних потреб населення. Методологічно актуальність реалізації державної підтримки розвитку підприємництва в агропромисловому комплексі полягає в тому, що вона сприяє підприємницькій діяльності, забезпечує необхідні якості для забезпечення продовольчої безпеки та є стійкою, пов'язаною із стимулюванням, спрямованим на те, щоб заходи розвитку сприяли стабільному розвитку агровиробничої сфери.

Література

1. Шпикуляк О. Г., Іванченко В. О. Формування індексів та індикаторів сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві: теоретико-методичні підходи. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 114–122. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009114>.
2. Пономарьова М., Євсюков А., Шовкун Л., Золотарьова С., Крамаренко І. (2022). Формування та управління розвитком аграрного виробництва й переробкою сільгосппродукції та цінність харчових технологій. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(45), 58–67. <https://doi.org/10.55643/fcactp.4.45.2022.3825>
3. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Супрун О. М. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2017. Вип. 1 (49), т. 2. URL: http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/49_2/49_32-37.pdf
4. Самойлик Ю. В. Особливості управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств у глобальному середовищі. Економіка і організація управління. 2016. № 4 (24). С. 237–244.
5. Лопатюк Р. І., Білецька Н. В. Забезпечення ефективного виробництва аграрних підприємств. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2015. № 1 (11). С. 189–193.

6. Власюк С. А., Ролінський О. В., Цимбалюк Ю. А. Підприємництво як особливий вид діяльності аграрної сфери. Збірник наукових праць Уманського НУС. 2020. Вип. 97, ч. 2. С. 178–187.
7. Гмиря В. П. Державна підтримка фінансування аграрного виробництва України. Економіка і управління підприємствами. 2016. № 3 (23). С. 101–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_3_16
8. Калетнік Г. М., Гончарук І. В. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації. Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи : зб. матеріалів наук. конф. і навч.-практ. семінару. Вінниця, 2015. С. 5–13.
9. Галанець В. В. Форми та методи державного регулювання агропромислового виробництва. Право та державне управління. 2019. № 1 (34), т. 2. С. 33–39. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_2/7.pdf
10. Гончарук І. В., Томашук І. В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 19–30.
11. Шовкун Л. В., Пахуча Е. В., Новіков А. О., Захаров І.К. Трудові ресурси як результативна складова формування та використання виробничого потенціалу підприємства// ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2021. — № 2. Т. 1. С. 185–196.
12. Бондаренко В. М. Сучасні ознаки формування конкуренції на ринку підприємствами України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 10. С. 26–36.
13. Богданович О. А. Вплив розмірів сільськогосподарських підприємств на їх галузеву структуру. Ефективна економіка. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7011> DOI: 10.32702/2307-2105-2019.4.59.
14. Шовкун Л. В., Гребенюк Я. Концептуалізація ризиків та особливості їх прояву в інноваційній діяльності підприємств. Збірник наукових праць «ВЧЕНІ ЗАПИСКИ» («Scientific notes»). 2022. № 2, с. 47–60
15. Pakhucha E., Shovkun L., Zakharov I., Novikov A. Strategic management of resource potential of agricultural formations. European Journal of Sustainable Development. 2021. Vol. 10 No.4. pp. 231–253.
16. Ponomarova M.S. The substantiation of strategic development of the agricultural enterprises under modern economic [Обґрунтування стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання]. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2017. № 2. С. 268–275
17. Пономарьова М. С. Шовкун Л. В., Савельєва О. М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». — 2015. — № 1. — С. 227–236.
18. Іртищева І. О. Державне регулювання розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері України / І. О. Іртищева, Т. В. Стройко // Актуальні проблеми економіки. — 2013. — № 4. — С. 80–87.
19. Пономарьова М. С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку / М.С. Пономарьова // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». — 2016. — № 1. С. 285 — 295. — 398 с.
20. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. *Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract.* 2022, 4, 58–67

Reference

1. Shpykulyak O. G., Ivanchenko V. O. Formation of indices and indicators of sustainable development of entrepreneurship in agriculture: theoretical and methodological approaches. *Economy of agro-industrial complex*. 2020. No. 9. P. 114–122. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009114>.
2. Ponomaryova M., Yevsyukov A., Shovkun L., Zolotaryova S., Kramarenko I. (2022). Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(45), 58–67. <https://doi.org/10.55643/fcapt.4.45.2022.3825>
3. Malik M. Y., Shpykulyak O. G., Suprun O. M. Development of entrepreneurial activity in the agricultural sector: macroeconomic aspect. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economy*. 2017. Issue 1 (49), vol. 2. URL: http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/49_2/49_32-37.pdf.
4. Yu. V. Samoilyk. Peculiarities of managing the sustainable development of agricultural enterprises in a global environment. *Economics and management organization*. 2016. No. 4 (24). P. 237–244.
5. Lopatyuk R. I., Biletska N. V. Ensuring effective production of agrarian enterprises. *Economy. Management. Business*. 2015. No. 1 (11). P. 189–193.
6. Vlasyuk S. A., Rolinskyi O. V., Tsymbalyuk Yu. A. Entrepreneurship as a special type of activity in the agrarian sphere. *Collection of scientific works of the Uman National Academy of Sciences*. 2020. Issue 97, part 2. P. 178–187.
7. Hmyrya V. P. State support for the financing of agricultural production of Ukraine. *Economics and enterprise management*. 2016. No. 3 (23). P. 101–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_3_16
8. Kaletnik G. M., Honcharuk I. V. Components of development of rural areas and models of agrarian entrepreneurship and cooperation. *Development of small and medium entrepreneurship and cooperation in the countryside. Problems and prospects: coll. materials of sciences. conf. and teaching-practice. seminar Vinnytsia*, 2015. P. 5–13.
9. Galanets V. V. Forms and methods of state regulation of agro-industrial production. *Law and public administration*. 2019. No. 1 (34), vol. 2. P. 33–39. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_2/7.pdf
10. Honcharuk I. V., Tomashuk I. V. State regulation of development of resource potential of rural areas: general aspects. *Economy. Finances. Management: topical issues of science and practice*. 2018. No. 4. P. 19–30.
11. Shovkun L. V., Pahucha E. V., Novikov A. O., Zakharov I. K. Labor resources as an effective component of the formation and use of the production potential of the enterprise// *KHNAU. «Economic Sciences» series*. 2021. — #2. T. 1. P. 185–196.
12. V. M. Bondarenko. Modern signs of the formation of competition on the market by enterprises of Ukraine. *Economy. Finances. Management: topical issues of science and practice*. 2016. No. 10. P. 26–36.
13. Bogdanovych O. A. The influence of the size of agricultural enterprises on their industry structure. *Efficient economy*. 2019. No. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7011> DOI: 10.32702/2307-2105-2019.4.59.
14. Shovkun L. V., Grebenyuk Y. Conceptualization of risks and peculiarities of their manifestation in the innovative activity of enterprises. *Collection of scientific works «Scientific notes»*. 2022. No. 2, p. 47–60
15. Pakhucha E., Shovkun L., Zakharov I., Novikov A. Strategic management of resource potential of agricultural formations. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10 No.4. 231–253.

16. Ponomarova M. S. The substantiation of strategic development of the agricultural enterprises under modern economic [Obgruntuvannya stratehichnoho rozvytku sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya]. Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». 2017. № 2. С. 268–275

17. Ponomar'ova M. S. Shovkun L. V., Savel'yeva O. M. Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpryyemnytstva yak skladnyka efektyvnoho rozvytku ahrobiznesu. Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». — 2015. — № 1. — С. 227–236.

18. Irtysheva I. O. Derzhavne rehulyuvannya rozvytku intehratsiynykh system v ahroprodovol'chiy sferi Ukrayiny / I. O. Irtysheva, T.V. Stroyko // Aktual'ni problemy ekonomiky. — 2013. — № 4. — С. 80–87.

19. Ponomar'ova M. S. Konkurentostykykist' sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv yak zaporuka stratehichnoho ekonomichnoho rozvytku / M.S. Ponomar'ova // Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». — 2016. — № 1. С. 285–295. — 398 s.

20. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. *Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract.* 2022, 4, 58–6

Стаття надійшла до редакції 4.01.2024 р., прийнята до публікації 31.01.2024 р.

DOI 10.33111/vz_kneu.34.24.01.19.131.137

УДК 338.246.2:336.748.12

Хохич Дмитро Г.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
проспект Берестейський, 54/1, Київ, Україна
e-mail: khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3787-939X

МОНЕТАРНО-ОПОРТУНІСТИЧНА МОДЕЛЬ НОРДХАУЗА ТАРТЕТУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ БІЗНЕС ЦИКЛІВ ІНФЛЯЦІЇ

Khokhych Dmytro

PhD in Economics, Associate Professor
in Economic Theory
KNEU named after Vadym Hetman
Beresteysky avenue, 54/1, Kyiv, Ukraine
e-mail: khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3787-939X

THE MONETARY-OPPORTUNISTIC NORDHAUS MODEL IN TARGETS OF POLITICAL BUSINESS INFLATION CYCLES

Анотація. Політичні бізнес-цикли відображають недосконалість інститутів демократії та супроводжуються різним електорально мотивованим втручанням урядів в макроекономічні процеси перерозподілу валового національного продукту. Це загрожує потенційним конфліктом між політичними й економічними реформами, зокрема, перешкоджає реалізації поточних програм розвитку, які орієнтовані на скорочення дефіциту, стримування зростання кількості грошей та інфляції, лібералізацією валютних режимів і ринків капіталу. Наслідком цього є завищені очікування економічних суб'єктів стосовно поліпшення суспільного добробуту, втрати довіри до монетарної